

Forfatter: Claussen, Sophus

Titel: Sophus Claussens lyrik :

Citation: Claussen, Sophus: "Sophus Claussens lyrik :", i Claussen, Sophus: *Sophus Claussens lyrik* ;, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab ; Gyldendal, 1982-, s. 337.
Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-claussen12val-shoot-idm140570239557456/facsimile.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Sophus Claussens lyrik :

SAMLET EFTERSKRIFT

Jeg har skabt mit værk alene på udelukkelse, og enhver sandhed blev alene opnået på tabet af et sanseindtryk, som efter at have funklet, blev fortæret, og som tillod mig, takket være det mørke, der blev frigjort fra det, at trænge dybt ind i følelsen af det absolutte Mørke. Tilintetgørelsen blev min Beatrice.

(Mallarmé i brev til E. Lefébure 17.5.1867)

- gift med den sidste Engel

Efterskrifterne har vist et gennemgående træk: hver gang kritikere har klandret Sophus Claussen for uklarhed og *sprængthed*, har han med stædighed og indædt vrede fastholdt forfatterskabets karakter af *enhed* og sammenhæng. Irritationen og den hudløse harme er begribeligvis forståelig, men animositeten har også sin grund i faktiske forhold. I denne *tvetydighed* skal Sophus Claussen her fastholdes: som en Baudelaire på nordisk grund har han sine rødder i en gammel, klog enhedskultur – samtidig med at han med den yderste lydhørhed for sin tids radikalt nye tanker og forestillinger samt egne, smerteligt personlige erfaringer desperat må væge sig mod en uorden og en forvirring, som til sidst og tilsyneladende kun i kunsten kan finde sit stabile hvilepunkt. Han er både den sidste klassicist og den første modernist – og hans bane beskriver vist for sidste gang den fra dannelsesstænkningen velkendte trefasede udvikling: hjemme, hjemløs, hjem. I modsætning til visse af det 19. århundredes forfattere finder han hjem til og i sin kunst; virkeligheden kan der profeteres om, den kan besværges – men som hjemsted og sikkerhed ligger den udenfor murene. I kraft af sit kendskab til det tabte paradys kan Claussen

med desto større autoritet ytre sig om de omkostninger og de savn, der er forbundet med tabet.

Han har selv givet sin version af denne udviklingshistorie i større enkeltidigte fra før 1917, i de tidlige digtsamlingers og romaners komposition, i breve, men først og fremmest i essay-samlingerne, tydeligst i *Jord og Sjæl* i *Løvetandsfnug* (1918), hvor han gør sin egen skæbne – indtegnet i billedet af dannelsesromanens helt på dennes vandring ud og hjem – til symbol på den moderne lyriks udvikling.

Forelæsnngen er blevet behandlet andetsteds, mest dybtgående af Jan Sand Sørensen i *Kritik* 32 (1974); her er det kun nødvendigt at fremhæve, at helten netop postuleres at være kommet hjem efter sin lange dannelsesrejse med dens mangfoldige erfaringer af erotisk og kunstnerisk art: *Helten i min Roman vendte hjem for at gifte sig og opfylde Loven som de andre Alvorsmænd. Vendte hjem for af Stoffet at uddrage den Kostbarhed, som kaldes en Sjæl (. . .). Tingene forløses således dels på det menneskelige plan: Det var Himlen paa Jorden, man søgte, eller maaske Jorden i Himlen. Og ved et Slags vel-sindet Djævleri – ved en Himlens Lykke – traf det saaledes, at de, som begærede hedest, langt om længe fik alle deres Ønsker opfyldte; den ydre Verden, som de havde gennemmanet, kom til at svare til en indre Sammenhæng hos dem selv. Det lykkes ham således At dyrke en Kvinde, gifte sig, faa Børn og dog tro paa Madonna. Sideløbende hermed tilfredsstilles det kunstneriske anlæg, som gennem tiden er blevet udviklet til et så præcist registreringsorgan, at Claussen kan hævde, at kunstneren paa sin Maade [er] ligesaa ufejlbarlig som et optisk Instrument, som naturvidenskabsmanden, p. g. a. sin livslange forsken i underbevidsthedens kræfter og p. g. a. sin tillid til intuitionens og inspirationens indlysende sandhedsværdi. Med hensyn til den psykologiske baggrund for denne tillid til fantasien, *Indbildningskraften*, kan der kort henvises til Claussens udtalelse til Kai Hoffmann: *Du har omsider, før nogen, antydet Forbindelsen mellem det sammensatte og helstøbte. Subjektet, der udleverer sig selv som Objekt, ofrer /var. objektiverer**

sig selv for at naa til *Poesiens evige Kilder* (Fa V 130). Citatet berører flere, væsentlige punkter: for det første omtales den herskende vilje til at gøre *jeg'et* til genstand for iagttagelse og vurdering. For det andet antydes det, at denne proces har sine omkostninger på det menneskelige plan (*ofrer*); for det tredje, at der er tale om en valgsituation, der har det kunstneriske udtryk som det egentlige og afgørende mål – og til sidst at dette udtryk tilkendes absolut sandhedsværdi (*Poesiens evige Kilder*). Litteraturforskere har i denne forbindelse talt om en symbolistisk eller *pronominel* teknik, dvs. en teknik, hvor størrelser i yderverdenen benyttes som stedfortrædere for lidenskaber og impulser i det erkendende subjekt. Andre har analyseret denne *depersonaliseringsproces* og har i sammenhæng hermed talt om digtningens *objektive korrelat*. Claussen selv er i hvert fald på dette tidspunkt ikke i tvivl om sine visioners syntesedannende muligheder: *Broen vil blive bygget mellem Realisme og Idealitet, mellem Jord og Sjæl*, identiteten mellem ånd og natur, skaben og væren vil rejse sig som den ny tidsalders afgørende kendsgerning og magt. Som nævnt i *Foraarstaler* (p. 41) og citeret Fa V 122 er det altså i *Kunsten og med Verset* (. . .), at *Enheden i Tilværelsen* [er] *fundet*.

Det påfaldende ved denne kunstneridealisme er, at den tilkender fantasien en eksistensberettigelse, som Claussen tidligere totalt har frakendt den. Med et lånt udtryk kan det hævdes, at han her glider fra en position af sublim nihilisme til en positivitet af lavere orden (Jørgen Elbek om Johs. V. Jensen) – men det afgørende er, at dette skred er taget for gode varer af en senere tids kritikere og kunstnere som tegn på en legitimering og blåstempling af kunsten og dens væsen, som Claussen i sin mellemste periode under ingen omstændigheder kunne anerkende. Det er i kraft af sin viden om illusionen og om fantasiens vildeveje, at Claussen peger fremad – ikke i kraft af en kunstheroisering, der nok er opportun, men ikke desto mindre slører de omkostninger, der er forbundet med kunstnerisk skaben. Herom fortæller han i brevet til Edith Rode (D/ III 163 ff.) (der i parentes bemærket mest koncentreret og klart resumerer

hans daværende livserfaringer): den igangsættende, vegeterende og mediterende forelskelsestilstand (1) nedbrydes efterhånden for at give plads for en række diabolske eller desillusionerede vrængbilleder (2), der da senere afløses af *den bitre Eftertanke* (3), som nok afstedkommer en krise i forfatterskabet (*et Mareridt, en Krise, hvor vi frygtede for en Dobbeltighed i Tilværelsen. Ft 40 f.*), men altså også efterhånden og senere end brevet affattelsestidspunkt aflejrer forestillinger om, at *Poesien er egentlig Messias* (*Fa V 128 og He VI 146*). Med Kai Hoffmanns ord: *Ordet [bliver] Begyndelsen og Enden. Man kunde paradoksalt udtrykke det saaledes, at Digteren ikke besynger en Ting, fordi han elsker den, men elsker den, fordi han har besunget den. Ordet er Ophavet, det, som ikke er sagt, eksisterer ikke* (*Fa V 130*).

Denne trefasede udvikling skal karakteriseres i det følgende – men med den paradoksale fortrængning i sidste fase godt in mente. Menneskets livsrytme – hævder Claussen i *Jord og Sjæl* – afspejler universets: *Vi deler da Skæbne med mange planetariske Legemer i Uniøverset. En heftig Sommers Blomstring følges af en Isvinter. Og den, som befinder sig i Dødens Rige, kan aldrig vide, om han atter skal blomstre. Erindringer om Fortids Storhed og glimrende Magt drager som døde Blodlegemer gennem vort Aarenet. Ogsaa i Verdenskredsløbet er der saadanne Rester af afdøde Storheder, som i tomme Tider plager Menneskenes Bevidsthed og vækker vor Feber efter en svunden Glorie. Men pludselig er det gamle glemt, afløst af en moderne Skabens inderligere Pragt. Netop: pludselig glemt.*

I. En heftig Sommers Blomstring. 1887-1901

Det er kendt, at Claussen i månederne omkring årsskiftet 1887–1888 oplevede et digterisk gennembrud, og det er ligeledes kendt, at dette gennembrud havde sin baggrund i bruddet med hans daværende forlovede Anna Cathrine Christensen. Han kunne ikke komme nogen vegne med hende i virkeligheden,